

סיכום שולחן עגול - בחירות בצל הקורונה

מפגש מס' 8 של סדנת שוויון בבחירות

המכון הישראלי לדמוקרטיה

מפגש זה, שאותו הנחה העיתונאי רן בנימיני, ניסה לברר כיצד ישראל נערכת לבחירות לכנסת ה-24, בחירות שייערכו בצל מגפת הקורונה. בין היתר, הנושאים שנדונו עסקו באתגרים הניצבים בפני ועדת הבחירות המרכזית ובלקחים שניתן להפיק ממערכות בחירות שהתקיימו במדינות דמוקרטיות מאז שפרצה המגפה.

מדובר במפגש השמיני של סדנת שוויון בהליכי בחירות בהובלת ד"ר גיא לוריא ופרופ' עופר קניג. בדברי הפתיחה, ציין המנחה את [נייר העבודה](#) שכתבו חוקרי המכון הישראלי לדמוקרטיה - אביטל פרידמן, עופר קניג, אסף שפירא וגיא לוריא. נייר זה עסק באתגרים של קיום בחירות בצל הקורונה, בדגש על הליך ההצבעה והשפעת הקורונה על תוצאות הבחירות ותעמולת הבחירות. החוקרים סקרו מה קרה במדינות אחרות, כולל ארה"ב, והשאלה המרכזית שהובילה אותם הייתה כיצד אפשר לקיים בחירות תקינות תוך שמירה על בריאות הציבור ואמון הציבור בטוהר ההליך.

המפגש החל בדבריו של פרופ' עופר קניג ולאחריו דיבר מר אנטוניו ספינלי מ-IDEA. בהמשך נשאה דברים מנכ"לית ועדת הבחירות המרכזית עו"ד אורלי עדס, ואחריה התייחסו לדברים: איל זנדברג, משרד המשפטים, אבי הלוי, היועץ המשפטי של הליכוד, איתן הברמן, מומחה לדיני בחירות, השר לשעבר אופיר פינס, ועו"ד ויאם שביטה מטעם הרשימה המשותפת. סגר את הערב, מר יוחנן פלסנר, נשיא המכון הישראלי לדמוקרטיה.

דבריו של פרופ' עופר קניג:

במהלך 9 החודשים האחרונים התמודדו לא מעט מדינות עם האתגר של ניהול מערכת בחירות תחת התנאים של מגפת הקורונה ומטרת העל בכל המקרים הייתה להבטיח את קיומו של הליך בחירות תקין שיאפשר לאזרחים לממש את זכותם להצביע ובמקביל לשמור ככל הניתן על בריאות הציבור. כמענה לאתגר הכפול הזה - המדינות השונות אימצו מגוון של צעדים: למשל, מספר הקלפיות הוגדל, הורחבה והוגמשה הזכאות להצבעה באמצעים חלופיים (בדואר, קלפיות דרייב-אין), ותקופת הבחירות הורחבה באופן שיאפשר לפרוס את ההליך על פני יותר מיום אחד של הצבעה. בנוסף, אומצו צעדים מגוונים כדי לוודא סניטציה וריחוק חברתי בקלפיות הפיזיות בעצמן.

פרופ קניג ציין שהבחירות לכנסת ה-24 מציבות בפנינו אתגר דומה אבל במקרה הישראלי מתווספים אליו עוד שני אתגרים. ראשית, הקיטוביות והאיבה ההדדית העמוקה שהעיבו על שלושת מערכות הבחירות האחרונות מעלים את החשש שמתמודדים רבים ינקטו בכל האמצעים על-מנת להבטיח ניצחון (בין היתר, באמצעות הפצת מידע כוזב וערעור על אמינות ההליך). שנית, סד הזמנים הקצוב לאור חג הפסח מהווה אתגר נוסף. שלושה ימים לאחר הבחירות, מדינת ישראל יוצאת לסוף שבוע ארוך (כולל יום ראשון – בו יחול חג הפסח) ובהתחשב שהפעם צפוי להיות מספר גדול בהרבה של מעטפות כפולות, האתגר של ספירת כל אותן קולות ביומיים הוא אתגר עצום. כמובן שכל עיכוב יכול להיות מנוצל על ידי אלו שירצו להטיל ספק בהליך ממי שהתוצאות לא יהיו לטעמם.

פרופ' קניג ציין שהדיון נותן הזדמנות להעלות על סדר היום את האתגרים האלה ולדון בהם. קניג הציג בקצרה את הדובר הבא, מר אנטוניו ספינלי - יועץ בכיר בארגון IDEA, ארגון בינ"ל שעוסק במחקר וניטור של הליכי בחירות בכל העולם. מר ספינלי חקר את הבחירות בדרום קוריאה, הבחירות הראשונות ברמה הלאומית שהתבצעו בעיצומו של התפרצות הגל הראשון של מגפת הקורונה.

דבריו של מר אנטוניו ספינלי:

מר ספינלי ציין שדרום קוריאה הייתה המדינה הראשונה שקיימה את בחירות ברמה הלאומית בעיצומו של גל הקורונה הראשון (אפריל 2020) וכי הייתה לו האפשרות לבחון את פעילותה של הוועדה המרכזית לקראת הבחירות הללו. יש לו מספר תובנות ומסקנות מרכזיות שיכולות לעזור למדינות שמתמודדות עם האתגר הזה עכשיו, אותן יבקש לשתף במסגרת דבריו.

הוא ציין שהיה חוסר וודאות רב בזמן הבחירות בדרום קוריאה, בנוגע לאמצעים ולמשאבים שיובילו לתוצאות הטובות, היעילות והאמינות ביותר. לכן, ועדת הבחירות של המדינה נקטה בפעולות מיידיות כדי להבטיח את הסביבה הבריאותית הסטרילית ביותר ובנוסף ביקשה להוכיח את היכולות שלה לעשות כן.

ועדת הבחירות קידמה מספר הליכים חלופיים להצבעה "המסורתית" - זו שמתבצעת ביום הבחירות בקלפיות בהן רשום כל בוחר. ראשית, הפעם הבוחרים יכלו להגיע להצביע בכל קלפי מבלי שיצטרכו להיות רשומים באותה קלפי. שנית, הורחבה משמעותית האפשרות של הצבעה מוקדמת עבור כל הבוחרים בכל קלפי שיבחרו ברחבי המדינה. שלישית, התאפשר לאוכלוסיות נוספות להצביע באמצעות הדואר. מר ספינלי ציין שההליכים החלופיים הללו כמו הרחבת ההצבעה המוקדמת או הצבעה באמצעות הדואר, היו מוכנות לשימוש ונבחנו בעבר. כמו כן, הן היו גמישות מספיק בכדי להתמודד עם האתגר, מבלי להידרש לחקיקה נוספת שלא הייתה בהישג ידם של המחוקקים בהיבט הזמן.

מר ספינלי תיאר שבתור התחלה, וועדת הבחירות המרכזית עודדה בוחרים להצביע מוקדם יותר כדי להוריד את כמות האנשים שיגיעו לקלפיות ביום הבחירות. הם עשו כן באמצעות פריסת האפשרות להצביע על פני כמה ימים. בנוסף, ההצבעה בדואר, שבבחירות רגילה מהווה אפשרות רק עבור אנשים בעלי נייכות מוגבלת, נפתחה לאנשים מבודדים, בבתי חולים וחולים. בוחרים שנכנסו לבידוד לאחר שנשלחו המעטפות בדואר, יכלו להצביע בקלפיות מיוחדות שהוצבו בבתי החולים או בקלפיות רגילות לאחר שעות ההצבעה עבור יתר הבוחרים. כמו כן, על מנת לוודא שהאפשרות לבחירה אישית בשיטה המסורתית מתבצעת כראוי, הוצאו הנחיות ברורות עבור כל אחד מהשלבנים בהצבעה. עובדים נדרשו לעקוב אחר כללי היגיינה מחמירים ולאורר את מקום הקלפי. פעולות נוספות משמעותיות שננקטו היו שריון תקציב חירום באופן מידי, גיוס עובדי קלפיות נוספים שיהיו בכוננות ורכישת ציוד חיטוי וניקוי רבים. זאת ועוד, מידע אודות ההנחיות והפרוצדורה להצבעה פורסמו בכל אמצעי התקשורת - טלוויזיה, רדיו ורשתות חברתיות. לבסוף, על מנת לעדכן את הציבור ביחס לנגישות הקלפי הם ביצעו שידור חי (live stream) מהקלפיות וצילמו את המצב במעגל סגור - בבחירות המקדימות וביום הבחירות כאחד.

מר ספינלי ביקש להזכיר מספר נקודות מפתח שסייעו בקיום הבחירות בצורה כה מוצלחת. ראשית, הוחלט שלא ניתן לקיים את הבחירות כשהמגיפה בשיאה או כשמוטל סגר ואיסורים על

התקהלויות. שנית, על המערכת העוטפת את התהליך להיות יציבה אך גמישה במקביל, על מנת לשמור על הסדרים פרוצדורליים ומהותיים שקשורים בהליך הבחירות וכמובן על אמון ההליך בעיני הציבור. שלישית, בולטת החשיבות של גוף מקצועי ובעל ניסיון בניהול הליכי בחירות כזה הנהנה מאמון ציבורי. חשוב שגוף זה ידע לפתור את הבעיות העולות בזמן אמת, להעריך את הסיכונים ולהתמודד איתם בצורה הטובה ביותר. רביעית, מר ספינלי ציין את העלייה בעלויות הבחירות בזמן במשבר, והסביר שלדעתו המפתח להשגת המטרה לקיום בחירות בצורה הטובה ביותר, דורשת את היכולת להתאים משאבים ואמצעים כלכליים. לבסוף, מר ספינלי תיאר כיצד תקשורת והסברה טובה של וועדת הבחירות מול הציבור הובילה להליך בחירות מהימן ואמין.

מר ספינלי סיכם בכך שעל אף שבחירות בצל הקורונה מעלה אתגרים, קשיים וסיכונים מגוונים, היא גם מביאה הזדמנות לבחינת אפשרויות אחרות, התקדמות ופיתוח השיטה ובעיקר פותחת את ההליך לכך שיותר אנשים ייקחו בו חלק.

מנכ"לית ועדת הבחירות המרכזית עו"ד אורלי עדס

עו"ד עדס תיארה בפני המשתתפים את ההכנות שמתבצעות בימים אלו לבחירות בצל הקורונה. עו"ד עדס פתחה בהצגת תמונה המסכמת את פעילותה של ועדת הבחירות בשלושת המערכות החדשות, והציגה את האתגרים המרכזיים שאפיינו כל מערכת בחירות. את הבחירות לכנסת ה-21 אתגרה סוגיית הגנת הסייבר וריבוי רשימות המתמודדים. בבחירות לכנסת ה-22 עלתה הסוגייה של טוהר ההליך שהובילה להקמת יחידת מפקחי טוהר הבחירות במסגרת הבחירות לכנסת ה-23. וכמובן בבחירות האחרונות, הייתה זו תחילת של מגיפת הקורונה בה ישראל נאלצה להתמודד עם 4,500 מבודדים תוך שימוש בקלפיות מבודדים באוהלים.

עו"ד עדס ציינה שחוסר הוודאות ביחס למצב התחלואה במרץ 2021 מהווה את אחד האתגרים המרכזיים שהוועדה מתמודדת איתם ולכן ביקשה להציב לעצמה כקו מנחה את יצירת האיזון הראוי בין קיום הבחירות באמות מידה דמוקרטיות ושמירה על עקרונות היסוד של השיטה (מתן זכות בחירה לכל אזרח) ובין עשיית כל המאמצים האפשריים כדי לשמור על בריאות הציבור. מתוך נקודת מוצא זו, כבר במהלך חודש אוגוסט הקימה צוות מקצועי בראשותה שפרט את כל הליך הבחירות מרגע ההקמה של הוועדה המרכזית והוועדות המרכזיות, עד לאישור תוצאות הבחירות.)

עו"ד עדס ציינה שההתאמות וההיערכויות השונות התבססו על הליכי ההצבעה הקיימים בישראל וכי הוועדה הכריעה שאין זה הזמן לאמץ הליכים אחרים כמו הצבעה בדואר או הצבעה ממחושבת.

ההחלטות שהתקבלו הן :

1. שמירה על היגיינה ותנאים סניטריים בקלפיות - הוועדה מניחה שבמערכת הקרובה יגיעו ל-150 אלף עובדים להם יסופקו כל האמצעים האפשריים (אלקו-ג'ל, מיגונים, מחיצות בין הבוחרים לצוות הקלפי ועוד). כמו כן, הבוחרים יונחו לשמור על כללי הריחוק החברתי ולהקפיד על חובת עטית המסכה. בנוסף, העובדים יונחו לחטא באופן תדיר את עמדת ההצבעה ושולחן העבודה שלהם.

2. דילול כמות הבוחרים בכל קלפי ובריכוזי קלפיות - הדילול יתבצע במספר דרכים. ראשית, בכל קלפי יוצבו שני פרגודים (, דבר שיוביל לצמצום משך ההמתנה ולפיכך גם על ההתקהלות בהמתנה להצבעה. שנית, מומחית לחקר ביצועים ניתחה עבור הוועדה את נתוני ההצבעה בעבר

ובעקבות ניתוח זה הוחלט להפחית משמעותית במספר הבוחרים בקלפיות. עד היום לכל קלפי יכלו להגיע 800 בוחרים, והפעם הכמות המקסימלית תהיה 650. שלישית, יתווספו כ-1200 קלפיות ברחבי הארץ. רביעית, על מנת להפחית את העומס בריכוזי קלפיות, הוועדה מתכוונת לפצל את הקלפיות כך שאם בבחירות רגילות ישנן 7-8 קלפיות בריכוז אחד, בבחירות הקרובות הקלפיות יפוצלו לאזורים נוספים.

3. הנחיות מיוחדות לצוותי הבדיקה של הקלפיות - לבחירות הקרובות ניתנו הנחיות מיוחדות כמו איתור כניסות נוספות למבנה על מנת לנווט את הבוחרים במתחם. כניסה נוספת תאפשר או לחלק את הבוחרים לשתי כניסות שונות או לאפשר כניסה מכיוון אחד ויציאה מהכיוון האחר.

4. מינוי סדרן קורונה - בכל ריכוז קלפיות ימונה סדרן קורונה ייעודי שיאכוף את ההנחיות הנוגעות לשמירה על ריחוק חברתי ועטית המסכות.

לצד כל אלו, הוועדה מתכננת להקים שלושה סוגי קלפיות ייחודיות עבור אוכלוסיות מסוימות - מבודדים, חולים ודיירים בבתי אבות/דיור מוגן. הקלפיות יוקמו גם במבני קבע (נעשתה פנייה למנכ"ל קופת חולים כללית בבקשה להשתמש בסניפי הקופה כקלפיות למבודדים וחולים), וגם בעמדות ניידות. עבור חולים ומבודדים, הוועדה מתכוונת להשתמש בעמדות בדיקות הקורונה של "היבדק וסע" ולשמר את הקונספט גם לעמדות של "הצבע וסע". הפרוצדורה בעמדות "הצבע וסע" תאפשר לחולים ולמבודדים לא לצאת מהרכב תוך שמירה על הליך מלא ותקין של הבחירה (זיהוי, בחירה אישית ודיסקרטיות).

הקלפיות הייעודיות לאוכלוסיית הגיל השלישי בכל מוסדות הדיור המוגן ובתי האבות שיש בהם (לפחות 30 דיירים) התקבלה כעת כהוראת שעה והתקווה היא שבעתיד היא תהפוך לקבועה.

עו"ד עדס הוסיפה שוועדת הבחירות המרכזית מתכוונת לצאת במסע הסברה עור ציבורי שימחיש לכל אזרח את הליכי הבחירות וההתאמות שנקטו הפעם, כדי שכל אחד ידע שהוא יוכל לממש את זכותו הדמוקרטית ולהצביע בצורה הבטוחה ביותר תוך סיכון המינימלי לבריאותו.

לבסוף, ציינה עדס שהוועדה שוקלת לבצע שתי פעולות נוספות. ראשית, הקדמת מועד ההצבעה בצה"ל על מנת להתמודד עם האתגר של ספירת המעטפות הכפולות בזמן קצר. שנית, ביצוע בדיקות קורונה לכל עובדי יום הבחירות 72 שעות לפני על מנת לצמצם את החשיפה המרובה של חולים פוטנציאליים לבוחרים רבים. כמו כן, הוועדה בוחנת מול משרד הבריאות האם החלמה מקורונה מהווה קריטריון רלוונטי להעדפה של עובד מסוים על פני אחר שטרם חלה.

בתשובה לשאלה של המנחה, ציינה עו"ד עדס שאינה יודעת בוודאות מה יהיו העלויות הנוספות של בחירות בצל קורונה אך ככל שהוועדה עובדת על הצעת תקציב היא מעריכה את העלויות הנוספות בכ-130-120 מיליון ₪. העלויות הנוספות כוללות הוספת למעלה מ-3,000 קלפיות חדשות, גיוס כוח אדם נוסף לספירת המעטפות הכפולות המרובות, הוספת עובדים וחברי צוות ועוד. בנוגע לקבלת התוצאות, עו"ד עדס העריכה שהוועדה תצליח לעמוד באתגר של ספירת כל הקולות באמצעות גיוס עובדים נוספים, והתפרסות על כל מרחב משכן הכנסת לצורך פריסת הצוותים שסופרים את הקולות. ביחס לחשש ממתקפות סייבר: הוועדה כמובן כבר התמודדה עם אתגר זה וערוכה להתמודד איתן גם במערכת הבחירות הקרובה. ביחס לתרחישים של הפצת מידע כוזב (fake news) בנוגע לקורונה, הוועדה מעריכה שאלו לא יפסחו עליהם והם נערכים באמצעות גיבוש תרחישים והפצתם לכל הגורמים הרלוונטיים בנוסף להקמת מרכז שליטה בוועדה להתמודדות עם צורך זה.

איל זנדברג - מחלקת ייעוץ וחקיקה:

עו"ד זנדברג ביקש להתייחס הן ליום הבחירות עצמו והן ל"פריפריה" של יום זה ומיפה מספר אתגרים שלטענתו טרם הועלו במסגרת הדיון.

עו"ד זנדברג מציין שלגבי הליך ההצבעה, הוועדה בחרה בשיטה הקיימת ולא אימצה הליכים חלופיים, מה שמעלה אתגרים אחרים. האתגר הראשון נוגע לרובד המוסדי. בדרך כלל, הממשלה לא מעורבת בשום היבט בענייני הבחירות וכמובן שהמנגנון המשומן של ועדת הבחירות יודע להתמודד עם ניהול בחירות. אולם בבחירות הקרובות ישנו שיקול נוסף והוא בריאות הציבור שלא נמצא בתחום מומחיותה של הוועדה. אנו נמצאים במגיפה שמתנהלת קרוב לשנה על ידי גוף מקצועי בתוך הממשלה שקובע את הכללים. בעוד שבדרך כלל הממשלה לא מסדירה את הפעולות היומיות, הרגולציה של הממשלה בחודשים האחרונים מתנגשת עם הדרך שבה מקיימים בחירות וזה מעורר את השאלה איך מרחיקים את הממשלה מתחום מהתערבות בתהליך הבחירות - התערבות שעלולה להשליך על אמון הציבור. הכנסת קבעה שהיא מעבירה לוועדה את הסמכויות להכריע בהחלטות שקשורות לתחום הבריאותי ביום הבחירות. גם החלטה זו מעוררת שאלות של ניהול סיכונים עבור יו"ר ועדת הבחירות שהתחום אינו רגיל עבורו. חלק מניהול הסיכונים נוגע לשאלות של איזונים ערכיים, חלקם האחר לשיקולים תקציביים (כמו שאלת הסעת בוחרים מבודדים/חולים).

אתגר רלוונטי נוסף לתקופת הקורונה נוגע לשוויון הבחירות לא רק ביום עצמו, אלא במערכת הבחירות כולה. יש להתמודד עם שאלות כמו: מה יהיה חופש הפעולה שיינתן לפעילים שירצו לצאת לרחובות? לקיים פעילות מפלגתית? הקושי המוסדי שמלווה אותנו כאן הינו שהממשלה מסדירה את הנושאים הללו ולא ניתן להעביר את הכוח הזה לוועדה.

אתגר אחרון שעו"ד זנדברג מציין הינו אמון הציבור. במיוחד בענייני הקורונה וניהול משברים אנחנו עדים למורכבות בניית ושמירת אמון הציבור. הנסיבות משתנות ללא הרף והאזרחים מפקפקים בתקנות ושימת אלו בקונטקסט של בחירות רק מחדד את הבעייתיות.

אבי הלוי, היועץ המשפטי של הליכוד:

עו"ד הלוי מציין שהאתגר העומד בפנינו בבחירות האלה הוא משמעותי לאור האירוע הגדול - בחירות במדינה דמוקרטית, בה מכוננים את בית המחוקקים, הוא אירוע מאוד משמעותי ומכאן המשמעות הגדולה של האירוע הזה בצל עידן הקורונה.

לדעת עו"ד הלוי, ישנם שני מדדים להצלחה. ראשית, אחוז ההצבעה שמעיד על רמת ההשתתפות או היקף ההשתתפות בבחירות יהיה פחות או יותר סביב הממוצע של מערכות הבחירות האחרונות ולא ירד מאותה רמה. שנית, מדד התחלואה. האירוע הדמוקרטי החשוב יתבצע באופן כזה שרמת התחלואה לאחר יום הבחירות לא תעלה.

כמו כן, עו"ד הלוי מזהה שני אתגרים מאוד חשובים לטענתו. האתגר הלוגיסטי, שהוא ללא כל ספק עצום אך יש לו אמון מלא בוועדת הבחירות המנוסה והמיומנת והוא סמוך ובטוח שתעמוד בו. אתגר משמעותי יותר לדעת עו"ד הלוי הינו האתגר חברתי. הלוי מציין שמערכת הבחירות מבקשת לשנות את התודעה של האזרחים. מתודעה של התכנסות וסגר, על העם לעבור לתודעה של יציאה למרחב הפתוח, הצבעה והשתתפות בהליך הדמוקרטי. אם תהיינה בחירות ואחוז ההצבעה יהיה מאוד נמוך זה לא יתרום לדמוקרטיה וזה לא יתרום להלך הרוח ולרצון העם, לכן לדעתו יש להקפיד

מאוד לייצר סיטואציה שבה הציבור יביע אמון במערכת הבחירות ולכך יש לרתום את כל הגופים שקיימים. כמו כן, לדעתו ישנם ארבעה גופים רלוונטיים למשימה זו. ראשית, הממשל ובתוכו הרשויות השונות בכללותן (הכנסת, משרד הבריאות, משטרה, וועדת הבחירות ועוד). שנית, המפלגות והתאים הפוליטיים. שלישית, התקשורת שאחראית על יצירת האווירה ועליה להירתם ולהקנות לציבור ביטחון בהצבעה. רביעית, הציבור, שעליו להבין את החשיבות ולא להישאר אדיש למערכת הבחירות הקרובה.

השר לשעבר, אופיר פז פינס:

מר פינס מבקש להביע את הערכתו למנכ"לית ועדת הבחירות אורלי עדס ולהציע שתי הצעות נוספות. ראשית, לאפשר לאנשים מעל גיל 80 שאינם מתגוררים בבתי אבות או בדיר מוגן, שלא לעמוד בתורים בקלפיות הרגילות. שנית, שכל העובדים בקלפיות יהיו מחוסנים (בשני חיסונים) לקורונה או שיעברו בדיקה לפני יום הבחירות. כמו כן, הוא מבקש לשאול כיצד ינחו את המבודדים והחולים שירצו להצביע בקלפי רגילה וכיצד ישלטו על כך.

כמו כן, מר פינס מוסיף שבבחירות האלה יש סכנה מאוד גדולה לאור תופעת "עייפות קורונה" או "אדישות קורונה" שיכולה להתחבר לתחושות הקשות שיש לציבור לאור שלושת מערכות הבחירות האחרונות. השילוב של שני אלו עלולים להביא אותנו לאחוזי הצבעה נמוכים מאוד. על אף שבארה"ב היו אחוזי הצבעה גבוהים, מר פינס מזכיר ששם יש אמצעים של הצבעה מרחוק כבר שנים (כמו בדואר). הוא ממליץ שלאחר הבחירות הנוכחיות ייערך דיון בנושא אימוץ הליכי הצבעה מרחוק וטוען כי ניתן להתגבר על החששות של פגיעה בפרטיות ובטוהר הבחירות.

עו"ד ויאם שביטה - חבר ועדת הבחירות המרכזית מטעם הרשימה המשותפת:

עו"ד שביטה מבקש להתייחס למספר נקודות בעייתיות מנקודת המבט של המפלגות. ראשית, בתקופת הסגר יהיה קשה מאוד "להביא" את הבוחרים, לצאת לרחוב, לדבר עם אנשים ולדעתו זה מובן מאליו שהאמצעים הטכנולוגיים לא יסייעו בשלב זה. לטענתו, ישנן שאלות רבות שנותרו פתוחות כמו כיצד ישלחו משקיפים לקלפי? כיצד המפלגות יתארגנו בנוגע לאיוש הקלפיות? איך נשמור על טוהר המידות ללא הכוח האנושי?

עו"ד איתן הברמן - מומחה לבחירות:

ראשית, מר הברמן ביקש להתייחס לאתגר הניצב בפני ועדת הבחירות ולומר שלדעתו אין ספק שיעמדו באתגר. מדובר בגוף מקצועי וחסר פניות, בעל רמת שירותיות גבוהה מאוד ויכולת רצינית ללמוד ולהפיק לקחים. כמו כן, מר הברמן מניח שיופעלו אמצעים מגוונים שיגנו על תוצאת הבחירות וטוהרן.

לבסוף, מר הברמן חושב שכל מי שקשור למערכת הבחירות צריך לומר את הדברים ולהבליט אותם בעיני הציבור מאחר ואלו דברים שקשורים לאמונה שהבחירות משקפות נכונה את רצון הבוחרים. במערכות הבחירות האחרונות עלו סימנים שליליים של תקיפת טוהר הבחירות, וחשוב מאוד שאנשי ציבור יביעו תמיכה בדרך הפעולה של המערכת ושל ועדת הבחירות המרכזית.

התייחסויות נוספות של מנכ"לית ועדת הבחירות, עו"ד אורלי עדס:

עניין טוהר הבחירות עלה על ידי מספר דוברים והיא ביקשה לשוב ולהדגיש שאין כוונה להפקיר את הגזרה הזו. כאמור, הוקמה יחידת פיקוח שתכסה את כל הקלפיות ברחבי המדינה בנוסף להימצאות של מצלמות שיצלמו אירועים חריגים ואת הספירה. לטענתה, כל אלו יעזרו עבור כל מי שינסה לערער על הלגיטימיות של הוועדה.

בנוסף, עו"ד עדס התייחסה לחשש מפני אחוזי הצבעה נמוכים ומציינת שהיא אינה ש עם לחששות הללו. ראשית, ישנה שגרת קורונה כבר מספר חודשים ואזרחים לא מוותרים על עמידה בתורים אחרים (סופר, קניון), לכן לאור החשיבות של הבחירות היא חושבת שאנשים יגיעו להצביע. בנוסף, לאור העובדה שמדובר במערכת בחירות רביעית, עו"ד עדס חושבת שהרבה אזרחים חושבים שזו המערכה שתכריע את הכף. לבסוף, היא כמובן מקווה שמקבץ הפעולות שנעשות על מנת להגן על בריאות הבוחרים, ייתנו לבוחרים ביטחון להגיע ולהצביע.

ביחס לסוגיית ההצבעה הממוחשבת, עו"ד עדס הסבירה שוועדת הבחירות בוחנת את הסוגייה הזו במשך שנים, אך מאחר והיא מורכבת גם מגוף מקצועי וגם מגוף פוליטי, לא תמיד יש הסכמות ביניהם. הוועדה צריכה זמן נוסף לבחון את הסוגייה. כמו כן, עו"ד עדס מקבלת את ההמלצה של השר לשעבר, אופיר פז פינס לתת ראשוניות לאנשים מבוגרים שיצביעו בקלפיות הרגילות.

עו"ד עדס נשאלה האם נתקלו בקושי בגיוס העובדים, וציינה שטרם התחילו בגיוס אך צופה קושי לפחות באזורים מסוימים. כמו כן, בהקשר זה כבר ננקטו פעולות על ידי הוועדה כדי לעודד מובטלים לעבוד ביום הבחירות וקיבלה חוות דעת שקיבלה את הסכמת המוסד לביטוח לאומי שזכאות המובטל לקצבה לא תיפגע.

סיכום הדיון - נשיא המכון הישראלי לדמוקרטיה, מר יוחנן פלסנר :

מר פלסנר ביקש להודות לכל המשתתפים הנכבדים שנכחו ודיברו במסגרת המפגש לאור החשיבות הרבה של הדיון אודות הבחירות בצל הקורונה.

מר פלסנר הדגיש את חשיבות התפקיד של מנכ"לית ועדת הבחירות המרכזית, עו"ד אורלי עדס, מאחר ותפקידה בישראל הופך להיות חלק מהותי בדמוקרטיה לאור מערכות הבחירות המרובות. לכאורה מדובר בתפקיד ניהולי, טכני, וטכנולוגי אולם הוא הופך להיות מהותי לחלוטין. כמו כן, פלסנר הניח שלא נופתע לגלות שאמון הציבור ברשויות השלטון, במוסדות השונים - ולא רק במפלגות והפוליטיקאים, בכלל הרשויות - נמצא בירידה משמעותית שלא לומר בקריסה. לדעתו, מדובר בשפל שלא חוונו שנים רבות בהיבט אמון הציבור וכשעל רקע זה מתקיימות בחירות, ההליך כולו מסתכן והופך להיות הרבה יותר מורכב ושברירי. לכן, לדעתו על ההליך להיות מנוהל ללא רבב אחרת עלולה להיות סכנה שתוצאות הבחירות ייתפסו כלא לגיטימיות. פלסנר ציין את כל זאת על מנת להדגיש את גודל המשימה והחשיבות שלה.

כמו כן, ציין פלסנר את הצורך לקדם את אימוץ מסקנות ועדת ביניש, הנוגעות להפצת מידע כוזב ותעמולת בחירות ברשת. הרעל מסתובב ברשת והיכולת לגנוב דעת פוגעים באופן עמוק בתהליך הבחירות, ולכן לדעתו משרד המשפטים חייב להסדיר את הסוגייה. משימה נוספת לדעתו היא ניצול ההזדמנות לבחון מחדש אמצעי הצבעה חלופיים. לטענתו השיטה שלנו קיצונית בקשיחות שלה - יום הצבעה יחיד, במקום אחד. זאת, לעומת האפשרות לבחור במגוון רחב של הליכי הצבעה בדמוקרטיות אחרות. לפני שמדברים על מעבר לדיגיטל לדעתו יש לפתור בעיות בסיסיות אף יותר

כמו הצבעה בנתב"ג עבור הטסים והשבים מחוץ לארץ. כמובן שישנן המלצות לכך, אך לדעתנו תקופה זו ממחישה עד כמה השינויים הללו נדרשים בטווח המידי.

רשימת משתתפים : עו"ד דין ליבנה, עו"ד אורלי עדס, עו"ד איל זנדברג, ד"ר גור בליי, גבי חנה רותם, ד"ר יצחק בקר, עו"ד מיכל שמואלי, עו"ד איתן הברמן, עו"ד אבי הלוי, עו"ד ניבה הלוי, גבי אינה זילברגרץ, מר גיל סגל, מר אופיר פינס פז, עו"ד ויאם שביטה, פרופ' יובל שני, ד"ר גיא לוריא, פרופ' עופר קניג, מר נדיב מרדכי, ד"ר אסף שפירא, ד"ר חן פרידברג, מר יוחנן פלסנר, מר רן בנימיני, גבי ארבל אסטרון, פרופ' גדעון רהט, גבי נסרין אבו אסאל, מר רומן גרביץ.